



# Halden kommune

Arkivkode: D10  
Arkivsaksnr: 2018/4823-5  
Journal dato: 21.05.2019  
Saksbehandler: Stein Wilhelmsen

## Utvalgssak

Utvalg	Utvalgssak	Møtedato
Hovedutvalg for samfunnsutvikling og kultur		29.05.2019
Formannskapet		06.06.2019
Kommunestyret		20.06.2019

### Utsendte vedlegg

- 1 Utvikling Fredriksten festning- mulighetsstudie.

### Medsaksbehandlere

Jens Petter berget Samf.avd medsaksbehandler

## Utvikling Fredriksten festning- mulighetsstudie.

Denne saken er utredet etter prinsippet for fullført saksbehandling.

### Sammendrag av saken:

*Fredriksten Festning ble valgt av fylkestinget som Østfold fylkes tusenårssted i 1999. Satsingen var et samarbeidsprosjekt både i lokal og nasjonal sammenheng. Målet var at satsingen skulle markere en viktig kulturhistorisk arena med stort utviklingspotensiale. Fredriksten festning er allerede godt etablert som arrangementsarena.*

*I den nylig vedtatte regionplan kultur 2018-2029 er utvikling av Fredriksten festning et prioritert samarbeidsområde. En utvikling som en arrangementsarena må ta nødvendige hensyn til at Fredriksten festning er et fredet kulturminne med flere funksjoner enn bare å være en arrangementsarena. Utvikling av Fredriksten festning må skje i nært samarbeid mellom Forsvarsbygg, Østfold fylkeskommune og Halden kommune. I tillegg til en utvikling som kulturarena er det svært viktig at Fredriksten festning også utvikles med tanke på formidling av et viktig kulturhistorisk forsvarsverk og fredet kulturminne.*

### Rådmannens innstilling:

1. Rådmannen får fullmakt til å godkjenne prosjektplanen og inngå avtale om forprosjektet med Samarbeidsforum som styringsgruppe.
2. Rådmannen avsetter 0,5 mill.kr for 2019 innenfor vedtatt økonomiske ramme. Øvrig finansiering innarbeides i budsjett 20120.

### Saksutredning:

#### Bakgrunn

Halden kommune har tatt initiativ gjennom Samarbeidsforum for Fredriksten festning med Østfold fylkeskommune, Forsvaret, Forsvarsbygg og Fredrikstens venner/Mansbachs stiftelse om utviklingen av Fredriksten festning. Deltakere i samarbeidsforum er Forsvaret ved kommandant, Forsvarsbygg ved

festningsforvalter samt Halden kommune og Østfold fylkeskommune er representert både politisk ved ordfører/utvalgsleder og administrativt ved kultursjef/leder avd. for samfunnsutvikling. Opera Østfold er representert ved leder i Operarådet og ved operasjefen. Mulighetsstudien er utført på oppdrag fra Halden kommune, etter drøfting over lengre tid i Samarbeidsforum om behovet for en mer helhetlig utviklingsplan for Fredriksten festning.

Utredningen er ført i pennen av gtl. Management, etter bidrag fra et bredt sett av interessenter som utviklingsplanen beskriver, i tillegg innhentet informasjon fra tidligere prosjektplaner og strategier for festningen. Haldens befolkning ble invitert bredt inn gjennom spørreundersøkelse i Halden Arbeiderblad.

### **Mulighetsstudien - sammendrag**

Festningsforvaltningen (dvs. Forsvarsdepartementet, Forsvarsbygg og festningskommandanten), Halden kommune og Østfold fylkeskommune er samstemte i målsettingen om å utvikle Fredriksten festning til en internasjonal kulturarena (vedtak i HSK 3. oktober 2018, PS 2018/61). Gjennom slik status håper aktørene at festningen skal bidra til å gi positive resultater også på andre, mer overordnede samfunnsområder lokalt og regionalt.

Utvikling av festningen som kulturarena er avhengig av et godt samarbeid mellom festningsforvaltningen, offentlige myndigheter, næringsliv, forskningsmiljøer, organisasjonsliv og befolkning. Studien bekrefter at sentrale representanter for disse grupperingene på ulike måter ønsker å bidra aktivt til et slikt utviklingssamarbeid. Flere interessenter gir uttrykk for å være utålmodige for å komme i gang med konkrete tiltak.

For å lykkes med å bli en internasjonal kulturarena med høy kvalitet og større publikumsoppslutning tas det til orde for at all aktivitet som b.l.a. formidling av kulturminnet og arrangementer best løses med å profesjonalisere programmeringen og drift, -gjennom evt. å etablere et eget selskap som skal programmere og fylle Fredriksten festning med varierte arrangementer og konserter i samarbeid med flere lokale, regionale og nasjonale og internasjonale aktører, - aktører som b.l.a Østfoldmuseene, gjennom formidling av den viktige kulturhistorien som bidra til å nå overordnet målsetting og delmål. Kulturarena Fredriksten må utvikles mer i retning av å bli en programmerende kulturaktør på linje med andre profesjonelle kulturarrangører, og søke å etablere en form for langsiktig profil på sitt konsert- og arrangementstilbud.

Halden kommune og Fredriksten festning har det siste året gjennomført viktige prosjekter for å styrke arenaens infrastruktur med bedre strømforsyning og internett. For å fremstå ytterligere profesjonell og attraktiv anses det nødvendig at det også gjøres en grunninvestering i fysisk infrastruktur for toalettfasiliteter og informasjonsformidling ved ankomstområdet. Som konsertarena vil festningen være tjent med å se nærmere på hvordan systemer for opp- og nedrigging av scenefasiliteter kan effektiviseres.

Studien omtaler hvordan moderne digitaliseringsløsninger og spillteknologi kan bidra til å utvikle kulturnæringer og skape nye, attraktive publikumsaktiviteter om og på festningen. Slik teknologi kan også øke publikums interesse for festningens fascinerende historie som militæranlegg og kulturarena, og bidra til å gjøre Fredriksten festning til en moderne og innovativ arena for historieformidling. Digitalisering kan bidra til å styrke festningens posisjon som moderne læringsarena for skolebarn og studenter, og bidra til å skape flere arbeidsplasser basert på forskning og utvikling.

Det tas til orde for at man gjennom et fremtidig utviklingsarbeid søker å få aktivitet i flere bygninger som i dag står tomme på festningen, utnytter Borgerskansen aktivt for å knytte festningen tettere til byen, og aktivt introduserer aktiviteter på festningen utenfor høysesongen i sommerhalvåret. I spørreundersøkelse ga byens befolkning innspill til hvilke aktiviteter de vil sette pris på i fremtiden.

Prosjektets relevans for regionalplanens målsettinger/prioriteringer

- Videreutvikle festningens kulturpolitiske profil og formidling
- Forbedre festningens infrastruktur
- Profesjonalisere Fredriksten festnings kulturelle driftskonsept og satse på kvalitetsforbedring i alle ledd
- Utvikle Opera Østfold som ledende utendørsopera

- Skape nye arbeidsplasser i kreative næringer gjennom forskning, innovasjon og utdanning
- Være en motor for formidling, digitalisering og spillutvikling for hele regionen
- Øke Fredriksten festnings samlede bidrag til verdiskaping og attraksjonskraft for regionen

Det anbefales å etablere et bredt sammensatt forprosjekt over halvannet til to år, som skal mobilisere interessenter og utvikle strategier for hvordan man skal lykkes med å utvikle Fredriksten festning til en internasjonal kulturarena i tråd med målsettingen og de delmålene som er formulert. Forprosjektet bør ende opp i konkrete planer for en systematisk arenavikling de kommende årene, og beskrive deltakere, organisering, ansvarsfordeling og tidsplan for slik arenavikling.

Halden kommune står som ansvarlig eier av et forprosjekt, med Samarbeidsforum for Fredriksten festning som styringsgruppe. Prosjektet bør ha et arbeidsbudsjett på 3,2 millioner kroner over de neste 18-24 månedene.

### **Forankring i Regionalplan kultur**

Fylkeskommunens målsetting for Fredriksten festning er primært å finne i dokumentet «Regionalplan kultur 2018 – 2029». Fylkeskommunen har i sine innspill lagt særlig vekt på potensialet innenfor kulturnæringer ved å utvikle samarbeid som kan utløse nettverks- og klyngeeffekter.

Regionalplan kultur 2018 - 2029 omtaler Fredriksten festning spesifikt under Strategi 4, bygge og utvikle kulturarenaer. Det gis her uttrykk for at fylkeskommunen ønsker å gi støtte til Forsvarsbygg og Halden kommune i deres arbeid med bevaring av Fredriksten festning som kulturminne og videreutvikle festningen som nasjonal kulturarena.

Fredriksten festning er allerede etablert som den arenaen i Østfold som er synlig i nasjonale sammenhenger. En gradvis videreutvikling av den kulturpolitiske profil og infrastruktur vil kunne øke mulighetene for ytterligere styrket posisjon som nasjonal kulturformidler. For å nå et slikt mål vil det være viktig å lykkes med fortsatt utbygging av infrastruktur og kvalitetsforbedring i alle ledd. Også profesjonalisering av driftskonseptet vil være av betydning. Fredriksten Festningen ivaretas og driftes som kulturminne med 100 prosent støtte fra staten. Det er i dag klare behov for å styrke infrastrukturtiltak for de store kulturarrangementene (permanente backstagefasiliteter, datanett, o.l.). Satsingen på Fredriksten festning er også forankret i Regionalplan kultur Strategi 5, utvikle kulturelle og kreative næringer.

Kulturplanens Strategi 6, Prioriterte samarbeidsområder, prioriterer både Fredriksten festning og Opera Østfold i samarbeidsprosjekter mellom stat, fylke og kommune. Østfold fylkeskommune legger særlig vekt på å legge til rette for en videre utvikling av Opera Østfold som profesjonell kulturinstitusjon og ledende utendørsopera i Norge.

### **Digitaliseringsprosjekt - historieformidling, digitalisering og spillutvikling.**

Digitalisering er en gjennomgående strategi i den regionale kulturplanen. Den digitale utviklingen utfordrer etablerte formidlings- og forretningsmodeller på kulturområdet. Den skaper også mange muligheter for utvikling av kulturuttrykk, opplevelser og tjenesteutvikling. I dialog med institusjoner og andre kulturaktører, ønsker Halden kommune i samarbeid med Østfold fylkeskommune å ta et særlig ansvar som regional utviklingsaktør for å fremme prosesser og tiltak som stimulerer til at kulturlivet i Østfold deltar aktivt i den digitale utviklingen.

Høgskolen i Østfold, IFE (Institutt for energiteknikk), Smart Innovation Norway, Østfoldmuseene og fylkeskonservatoren med flere ønsker å bruke Fredriksten festning som fyrtårn for å utvikle robuste metoder og digitale verktøy for å sette historikere, spilldesignere og publikum i stand til å samarbeide om bygging og deling av felles digital kulturarv. Aktørene uttrykker behov for ressurser til samordning og koordinering av innsatsen på dette området, - som dersom man lykkes kan ha ubegrensede muligheter.

De fem nevnte aktørene er i ferd med å etablere digitaliseringsprosjektet «bygging av felles kulturarv i seriøse spill», som tar sikte på å søke EU-midler gjennom Horisont 2020. Her vil en levendegjøring av Fredriksten festning være et av flere eksempler på mulig anvendelse av slik teknologi. Prosjektet omtales nærmere under punkt 7.2 i Regionalplan kultur 2018 - 2029. Får man tilslag i Horisont 2020, er det fordi man vurderes å være i internasjonal front når det gjelder forskning og innovasjon på området. Partene

vrderer dette som realistisk. Både IFE og Smart Innovation Norway har god tilslagsprosent i EU og andre forskningsprogrammer, og har etablert kontakt med internasjonale aktører som har erfaring og ønsker å samarbeide. Høgskolen i Østfold ser dette som en del av det vedtatte Ph.d.-programmet «Det digitale samfunn» som de nå utvikler. Ph.d. programmet skal være relativt bredt, tverrfaglig, samfunnsrelevant og fremtidsrettet. Temaområdet «Det digitale samfunn» kan bl.a. -innbefatte prosjekt som vil påvirke måten digitale verktøy og teknologi blir tatt i bruk i ulike profesjoner og i samfunnet generelt, og høgskolen ønsker å inkludere kulturarv og spillteknologi i samarbeid med de øvrige regionale aktørene. For IFE, som leter etter nye markeder for sin kompetanse, treffer samarbeidet og satsingen godt, og det ligger innenfor deres satsing på kunstig intelligens (AI).

Østfold fylkeskommune behandler likelydende sak i Næring og kulturkomiteen 05.06.2019. Forlag til økonomisk bidrag fra Østfold fylkeskommune er 1 mill kr.

Mulighetsstudien beregner at prosjektet bør ha et arbeidsbudsjett på 3,2 millioner kroner over de neste 18-24 månedene.

Samfunnsplan for Halden kommune 2018 – 2050 peker på at sysselsettingsgraden i Halden (67 %) er svært lav og at den største oppgaven er å skape nye arbeidsplasser i større takt enn omstilling i næringslivet skjer. Halden har som mål at folkehelseprofilen skal bedres gjennom faglig utvikling og økt kunnskapsnivå, i tillegg til at utdanningsnivået i Halden er lavt og en ønsker med satsing på innhold i skolen og et helhetlig skoleløp å heve dette.

Halden kommunes målsettinger i næringsutvikling er vedtatt i strategisk næringsplan, som bl.a. sier at Halden kommune skal være Norges mest innovative kommune, og i “en utviklingsanalyse for Halden”, av Roald A. Johansen, IFO-institutt for organisasjonsutvikling DA, fra juni 2016. Analysen presenterer en statusrapport for Halden kommune med hensyn til demografi, sysselsetting, næringsliv og infrastruktur. Hovedmålet for arbeidet blir i rapporten, sitat: «flere lønnsomme arbeidsplasser, større gjennomføringsevne og mer omfattende samordning og samarbeid i næringslivet.» Rapporten utpeker utvikling av arrangementer, kultur- og reiselivsnæring i et regionalt perspektiv” som en av fire satsingsområder med størst utviklingspotensial for kommunen. De andre satsingsområdene er energi- og digital innovasjon og knoppskyting fra eksisterende virksomheter (i tillegg til fellesbetegnelsen andre gode prosjekter). Alle nevnte satsingsområder bygger opp under utvikling av Fredriksten festning som internasjonal kulturarena (vedtak i PS 2016/70 og i PS 2018/61).

### **Konklusjon**

Fredriksten festning ble utpekt som tusenårssted for Østfold, og etter det har Halden kommune gjennom arbeidet med regionplan kultur aktivt arbeidet for å få Østfold fylkeskommune til å følge opp satsingen på flere områder. Satsingen så langt vurderes som svært vellykket, blant annet på grunn av at arbeidet har vært basert på godt forankrede planer og samordning av aktørene. Mulighetsstudien som ligger vedlagt er ment å danne grunnlaget for utvikling av «neste generasjon» planer for Fredriksten festning. Festningen fikk fra nyttår ny kommandant, som også vil sette sitt preg på utviklingen.

Med støtte bl.a. fra fylkeskommunens nettverksordning, ble det i 2016 utredet driftsmodeller for festningen som kulturarena, hvor man pekte på at festningen hadde behov for en profesjonell helhetlig driftsmodell. Tons of Rock representerte en drivkraft i arbeidet, og det ble synlig at det er nødvendig å ta nye tak når de valgte å flytte. I den foreliggende mulighetsstudien presenteres driftsmodellen som en programmerende kulturarena, med samarbeid med andre arenaer som også jobber mot en bevisst og tilsvarende repertoarprofil.

Mulighetsstudien viser et helt nytt utviklingsområde gjennom den digitale satsingen «bygging av felles kulturarv i seriøse spill». Det faktum at Halden har ledende miljøer innenfor relevante teknologimiljøer og at disse allerede er i dialog med kulturminneforvaltningen gjør dette til en realistisk satsing. Funnet av Gjellestadskipet har visualisert for mange hva slags muligheter som ligger i digital formidling, VR-teknologi (virtual reality) og AI (artificial intelligence/kunstig intelligens). Det gjelder å gripe mulighetene. Selv om Fredriksten festning skal være et fyrtårn som et nasjonalt fredet kulturminne og en internasjonal kulturarena vil den digitale satsingen, også være relevant for formidling av mange historiske hendelser og områder i Østfold, som f.eks. Gamlebyen og Høytorp fort. Østfoldmuseene samarbeider med Museene i Akershus, men også nasjonalt, og har allerede fått innvilget EU-forprosjektmidler. Det er

mange aktiviteter på gang, men uten samordning og markedsføring, vil man ikke på langt nær kunne nå det potensialet som en samordnet «klyngesatsing» vil utløse.

I mulighetsstudien er det også pekt på mer strategisk utvikling og bruk av bygningsmassen. Å lage attraktiv adkomst, fylle bygningene med aktiviteter og opplevelser, vil bidra til å redusere den opplevde avstanden. Også når det gjelder arrangementsatsingen, må det strengere prioritering av bygningsmassen til. Man kan ikke satse på å være en «ledende kulturarena», uten å samtidig prioritere bygningsmassen til formålet. Opera Østfold opplever f.eks. at de får mindre og mindre plass for hver produksjon, uten at det foreligger noen alternativ plan annet enn betydelig økte utgifter til leie av brakkerigg til garderobes o.l. Dette viser at dagens driftsmodell ikke representerer den profesjonalitet som ulike arrangører forventer.

Rådmannen anbefaler at Halden kommune deltar i forprosjektet for oppfølging av mulighetsstudien. Forprosjektet er forventet å ha en varighet på 1,5 – 2 år, og et budsjett i størrelsesorden 3,2 millioner kroner. Forprosjektet vil legge vekt på å mobilisere og utvikle samarbeidet mellom aktører, samtidig som mer konkrete planer for infrastruktur og driftsmodeller skal utredes. Samarbeidsforum vil være styringsgruppe for prosjektet, der fylkeskommunen er representert både politisk og administrativt, og gjennom operarådet og operasjefen. I tillegg bør Samarbeidsforum for dette formålet vurderes utvidet med representanter for digitaliseringssatsingen og besøksnæringen. Dette kan følges opp administrativt av Halden kommune.

Rådmannen forutsetter at Østfold fylkeskommune bidrar økonomisk til forprosjektet.

---

Dokumentet er elektronisk godkjent av:

<Sett inn navn på den eller de som har dokumentert godkjenning av saken i ePhorte – eller slett denne linja>